

Handreiking Artikel 19 VN-Verdrag Handicap

Het recht op zelfstandig wonen en deel
uitmaken van de maatschappij

Inleiding

Het VN-verdrag Handicap

In 2016 heeft Nederland het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (verder: VN-verdrag handicap) geratificeerd. Het doel van het verdrag is om een inclusieve samenleving te creëren waarin mensen met een beperking volledig kunnen participeren. Aan het verdrag ligt de gedachte ten grondslag dat de samenleving zo moet worden ingericht dat belemmeringen worden weggenomen en mensen met een beperking volledig kunnen participeren. Het verdrag heeft tot gevolg dat de overheid maatregelen moet nemen om de manier waarop naar mensen met een beperking wordt gekeken te veranderen.¹ Mensen met een beperking hebben net als ieder ander mensenrechten en niet alleen een medisch probleem.²

Een belangrijk uitgangspunt dat voortvloeit uit het VN-verdrag handicap is dat personen met een beperking altijd moeten worden betrokken bij besluitvorming die op hen betrekking heeft.³ Voor gemeenten betekent dit dat zij inwoners met een beperking en hun vertegenwoordigende organisaties raadplegen en betrekken bij besluit- en beleidsvorming.⁴ Dit houdt bijvoorbeeld in dat gemeenten, voordat ze de woonvisie bepalen, in gesprek gaan met mensen met een beperking om te achterhalen waar behoefte aan is. Uitgangspunt is: “Niets over ons zonder ons”.

Rol van gemeenten

Bij het in werking treden van het verdrag⁵ heeft de regering benadrukt dat zij het verdrag niet alleen kan verwezenlijken. Om een inclusieve samenleving te bereiken, is hulp nodig van iedereen. Gemeenten hebben vanwege hun taken een rol in het realiseren van de rechten die in het verdrag zijn opgenomen, zeker ook omdat gemeenten dicht bij de burger staan.⁶ De regering heeft zeven terreinen gekozen waarbinnen gewerkt wordt aan het uitvoeren van het VN-verdrag handicap. Deze terreinen zijn: bouwen en wonen, werk, onderwijs, vervoer, participatie en toegankelijkheid, zorg en ondersteuning en rijk als organisatie.⁷ Bij gemeenten kan de vraag ontstaan hoe zij in dat kader concreet invulling kunnen en moeten geven aan het VN-verdrag handicap in hun beleid. Het College ziet als onafhankelijke toezichthouder toe op de uitvoering van het verdrag.⁸ In dat kader heeft het College voor de Rechten van de Mens (verder: het College) besloten een handreiking te ontwikkelen die handvatten biedt om het VN-verdrag handicap toe te passen in de gemeente. Deze handreiking ziet op artikel 19 van het VN-verdrag handicap: het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij.

1 Zie artikel 8 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

2 College voor de Rechten van de Mens, *VN-verdrag handicap in Nederland 2017. Jaarlijkse rapportage over de naleving van het VN-verdrag handicap in Nederland*, 2017, p. 5.

3 Artikel 4 lid 3 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

4 CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 70.

5 Zie *Kamerstukken II 2013/14*, 33992, 3.

6 *Kamerstukken II 2013/14*, 33992, 3, p. 2 (MvT).

7 Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, *Programma VN-verdrag onbeperkt meedoen! Implementatie VN-verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap*, juni 2018, p. 12; Zie ook: <<https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/rechten-van-mensen-met-een-handicap/programma-onbeperkt-meedoen>>.

8 Zie artikel 33 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

Doel en opbouw van de handreiking

Het doel van deze handreiking is om gemeenten nadere handvatten te bieden die helpen om artikel 19 VN-verdrag handicap toe te passen in het gemeentelijk beleid. Zowel op het gebied van bouwen en algemene toegankelijkheid, als op het gebied van het aanbieden van zorg en ondersteuning volgens de Wet maatschappelijke ondersteuning (verder: Wmo 2015).

De handreiking bestaat uit drie delen. In het eerste deel wordt kort uitgelegd wat het recht op zelfstandig wonen en deelnemen aan de maatschappij precies inhoudt. In het tweede deel wordt artikel 19 VN-verdrag handicap in een breder mensenrechtenperspectief geplaatst. In het derde deel wordt uitgelegd wat het recht op zelfstandig wonen en deelnemen aan de maatschappij concreet betekent voor het gemeentelijk beleid.

Implementatie Checklist Artikel 19 VN-Verdrag Handicap

Deze checklist geeft beknopt weer wat de belangrijkste punten van de handreiking over het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij zijn. De checklist dient als hulpmiddel om een overzicht te krijgen van de mate waarin artikel 19 VN-verdrag handicap wordt toegepast in het gemeentelijk beleid. De checklist bevat de belangrijkste aandachtspunten voor de gemeente. De checklist bevat twee delen. Allereerst zullen algemene aandachtspunten worden genoemd. In het tweede deel zullen specifieke aandachtspunten voor artikel 19 VN-verdrag handicap worden gegeven.

Algemene aandachtspunten:

- Wie in de gemeente zijn verantwoordelijk voor de implementatie van artikel 19 VN-verdrag handicap?
 - Is er een wethouder of beleidsmedewerker die het VN-verdrag in de portefeuille heeft en de implementatie kan coördineren?
- Heeft de gemeente een overzicht van de verschillende belangenorganisaties en inspraakorganen die actief zijn in de gemeente?
 - Hoe wordt in de gemeente invulling gegeven aan het uitgangspunt *niets over ons zonder ons*?
 - Wordt rekening gehouden met de diversiteit in de gemeente (denk aan ouderen, vrouwen, kinderen)?
- Zijn de relevante wetgeving en beleidsdocumenten in kaart gebracht?
 - Nationale wetgeving en beleidsdocumenten
 - Lokale wetgeving en beleidsdocumenten
- Heeft de gemeente een strategie geformuleerd met betrekking tot het VN-verdrag handicap?
 - Wat zijn de doelen?
 - Op welke punten is de meeste aandacht nodig?
- Hoe worden ontwikkelingen gemonitord en geëvalueerd?
- Hoe bevordert de gemeente bewustwording in de gemeente ten aanzien van mensen met een beperking?

Specifieke aandachtspunten:

- Is het woonbeleid en het beleid rondom maatschappelijke ondersteuning gebaseerd op mensenrechtelijke beginselen?
 - Waardigheid
 - Autonomie
 - Gelijkheid
 - Participatie en Empowerment
 - Rechtsbescherming
- Is het BAKT-kader toegepast met betrekking tot het zelf kunnen kiezen waar je woont?
 - Wordt in het woonbeleid en in de afspraken met woningcoöperaties aandacht besteed aan geschikte woningen voor mensen met een beperking?
 - Is duidelijk waar verschillende groepen mensen met een beperking behoefte aan hebben (ouderen, jongeren, vrouwen etc.)?

- Wordt toegankelijk bouwen gestimuleerd door de gemeente.
- Wordt toegezien op het naleven van de kwaliteitseisen voor toegankelijk bouwen?
- Is informatie en begeleiding beschikbaar voor mensen met een beperking die op zoek zijn naar een geschikte woning?
- Is het BAKT-kader toegepast met betrekking tot het krijgen van ondersteuning om zelfstandig wonen te kunnen realiseren?
 - Is de zorgvraag in de gemeente in kaart gebracht?
 - Staat de aanvrager centraal in het proces?
 - Is er genoeg ruimte voor maatwerk?
 - Is de procedure toegankelijk voor iedereen?
 - Is er voldoende informatie beschikbaar over de procedure en is de informatie voor iedereen toegankelijk?
- Is het BAKT-kader toegepast met betrekking tot het creëren van een toegankelijke openbare ruimte?
 - Worden organisaties in de gemeente gestimuleerd om rekening te houden met mensen met een beperking?
 - Zijn evenementen in de gemeente toegankelijk voor mensen met een beperking?
 - Worden bouwplannen getoetst op toegankelijkheid?
 - Helpt de gemeente mensen met een beperking om te kunnen participeren?
 - Wordt de toegankelijkheid van voorzieningen, winkels en bedrijven in de gemeente bevorderd?

Deel I: Het Recht op Zelfstandig Wonen en Deelnemen aan de Maatschappij

Op grond van artikel 19 VN-verdrag handicap hebben mensen met een beperking het recht om net als ieder ander op voet van gelijkheid zelfstandig in de maatschappij te wonen en te participeren. De overheid moet passende maatregelen nemen om ervoor te zorgen dat dit recht gerealiseerd wordt voor mensen met een beperking. Het artikel bevat zowel een individuele als een sociale component. Het individuele component wordt zichtbaar in het recht op zelfstandig wonen, wat bijdraagt aan de ontwikkeling en emancipatie van het individu. Het recht op deelnemen aan de maatschappij bevat het sociale component, omdat het hier gaat om het creëren van een inclusieve omgeving.⁹ Het recht op zelfstandig wonen en deelnemen aan de maatschappij is opgesplitst in drie delen. Allereerst houdt het in dat mensen met een beperking zelf mogen kiezen hoe, waar en met wie zij willen wonen. Ten tweede moet de overheid die ondersteuning bieden die noodzakelijk is om het wonen en deelnemen aan de maatschappij te realiseren. Als laatste moeten diensten en faciliteiten voor het algemene publiek (huisarts, bibliotheek etc.) toegankelijk zijn voor mensen met een beperking.

Zelf kiezen waar je woont

Zelf kunnen kiezen hoe, waar en met wie je woont vormt het centrale idee achter het recht op zelfstandig wonen en deelnemen aan de maatschappij. Het gaat hier niet alleen om de keuze waar iemand woont, maar over alle aspecten van iemands persoonlijke leven. Denk bijvoorbeeld aan de dagelijkse routine en leefstijl van mensen.¹⁰ Omdat deze vrije keuze en autonomie erg belangrijk zijn, is het veelal niet in lijn met artikel 19 VN-verdrag handicap om mensen met een beperking te dwingen in een speciale woonvoorziening te wonen waar zij geen zeggenschap en keuzemogelijkheden meer hebben over hoe hun dagelijks leven er uit ziet.¹¹

Om mensen met een beperking de mogelijkheid te geven om te kiezen waar zij willen wonen, is het belangrijk dat er voldoende woningaanbod is. Daarnaast is het ook belangrijk dat de omgeving toegankelijk is. Hierbij kan gedacht worden aan de toegankelijkheid van de buurt, het openbaar vervoer en het parkje. Gemeenten kunnen hier aan bijdragen door bijvoorbeeld afspraken te maken met woningcoöperaties, zodat er voldoende aangepaste woningen beschikbaar zijn.¹² Of door eerst een onderzoek te laten doen naar de toegankelijkheid van de omgeving, waar mensen met een beperking bij betrokken worden.

9 Committee on the Rights of Persons with Disabilities, *General comment no. 5 (2017) on living independently and being included in the community*, CRPD/C/GC/5, 27 October 2017, para. 19.

10 CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 24.

11 V. Della Fina et al. (eds.), *The United Nations Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, Springer International Publishing 2017, p. 365.

12 Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 2018, p. 16.

Voldoende ondersteuning

Vaak kunnen mensen met een beperking niet zelfstandig wonen zonder dat zij gebruik kunnen maken van maatwerkvoorzieningen. Daarom hebben mensen met een beperking het recht om op basis van persoonlijke behoeftes en voorkeuren een keuze te maken uit (aanbieders van) voorzieningen. Individuele ondersteuning moet volgens het VN-comité flexibel genoeg zijn om zich aan te passen aan de behoeftes van degene die van de voorziening gebruik maakt en niet andersom.¹³ Het doel van de ondersteuningsvoorziening moet zijn om inclusie in de maatschappij te realiseren. De voorzieningen mogen dus niet leiden tot isolatie en segregatie, zoals bijvoorbeeld het geval kan zijn in een speciale woonvoorziening.¹⁴ Een ander belangrijk aspect is dat de ondersteuning maatwerk moet zijn. Dit betekent onder andere dat de desbetreffende persoon zeggenschap en controle heeft over de ondersteuning, bijvoorbeeld waar het gaat om het aannemen van een persoonlijk verzorger.¹⁵

Gemeenten spelen een grote rol in het aanbieden van voorzieningen aan mensen met een beperking, met name omdat zij uitvoering geven aan de Wmo 2015. Het doel van de Wmo 2015 is het bevorderen van de zelfredzaamheid van mensen met een beperking, zodat zij zo lang mogelijk in hun eigen leefomgeving kunnen blijven wonen.¹⁶ Dit sluit goed aan bij het recht op zelfstandig wonen zoals neergelegd in artikel 19 VN-verdrag handicap en biedt de mogelijkheid aan gemeenten om artikel 19 door te laten werken in Wmo-procedures.

Toegankelijkheid

Het is essentieel voor de participatie van mensen met een beperking in de maatschappij dat voorzieningen en gebouwen publiekelijk toegankelijk zijn. Het is niet voldoende als mensen met een beperking zelfstandig kunnen wonen. Ook de samenleving daaromheen moet toegankelijk zijn, zowel op fysiek als sociaal vlak. Dat geldt ook voor voorzieningen. Het is belangrijk dat deze goed bereikbaar en toegankelijk zijn. Ook is het belangrijk dat voorzieningen van goede kwaliteit zijn en dat rekening wordt gehouden met aspecten als gender, leeftijd en culturele achtergrond.¹⁷

Voor de overheid, en gemeenten in het bijzonder, is de taak weggelegd om een toegankelijke openbare ruimte te realiseren.¹⁸ Het is hierbij onder andere van belang dat nauw overleg plaatsvindt met mensen met een beperking en de organisaties die hen vertegenwoordigen als wordt onderzocht wat de gemeente kan doen om de openbare ruimte toegankelijk te maken.¹⁹

¹³ CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 28.

¹⁴ CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 28-31.

¹⁵ V. Della Fina et al. (eds.) 2017, p. 368.

¹⁶ *Kamerstukken II 2013/14, 33841, nr. 3, p. 14.*

¹⁷ CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 32-35.

¹⁸ Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport 2018, p. 17.

¹⁹ V. Della Fina et al. (eds.) 2017, p. 369.

Deel II: Artikel 19 In Een Breder Mensenrechtenkader

In dit deel worden verschillende mensenrechtelijke beginselen behandeld. Deze beginselen vormen een richtsnoer bij het bepalen van beleid en ook bij het uitvoeren en monitoren van beleid.²⁰ Het is voor gemeenten belangrijk om deze beginselen in acht te nemen als zij beleid maken of beslissingen nemen die te maken hebben met het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij. In het VN-verdrag handicap is het belang van deze beginselen onderstreept middels hun opname in artikel 3 van het verdrag. De beginselen die worden behandeld zijn waardigheid, autonomie, gelijkheid, participatie en empowerment en rechtsbescherming.

Waardigheid

Waardigheid en het respecteren van de menselijke waardigheid ligt ten grondslag aan mensenrechten. Het beginsel komt naar voren in veel mensenrechtenverdragen en de Universele Verklaring voor de Rechten van de Mens (UVRM). Waardigheid is zowel een bron als een doel van mensenrechten. Mensen hebben rechten omdat zij mens zijn en tegelijkertijd moeten deze rechten de waardigheid van mensen beschermen en bevorderen.²¹ Waardigheid en het respecteren van de menselijke waardigheid is ook opgenomen in het VN-verdrag handicap. Zo wordt er in de doelstelling en bij de algemene beginselen gerefereerd aan de inherente waardigheid van mensen met een beperking.²²

Het beginsel van waardigheid is ook verbonden aan het recht op zelfstandig wonen en het recht op deel uitmaken van de maatschappij. Het respecteren van de waardigheid van mensen met een beperking ligt ten grondslag aan artikel 19 VN-verdrag handicap.²³ Een woning is onderdeel van je identiteit. Het is een plek die je zelf in kunt richten, waar je zeggenschap over hebt, waar je jezelf kunt zijn en een plek die als uitvalsbasis gebruikt kan worden om de samenleving in te gaan.²⁴ Het VN-comité voor economische, sociale en culturele rechten heeft gesteld dat het recht op huisvesting onlosmakelijk is verbonden met de inherente waardigheid van personen. Het gaat niet alleen om het hebben van een dak boven je hoofd, maar ook om adequate huisvesting. Er moet rekening gehouden worden met de verschillende omstandigheden van mensen, dus ook met die van mensen met een beperking.²⁵

20 College voor de Rechten van de Mens, *Jaarlijkse rapportage: Armoede, Sociale Uitsluiting en Mensenrechten*, 2016, p. 28.

21 College voor de Rechten van de Mens, 2016, p. 28.

22 Artikel 1 en 3 Verdrag inzake de rechten van mensen met een handicap.

23 CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 3.

24 Ieder(in), MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid, Patiëntenfederatie Nederland, *Goed wonen voor iedereen. 10 actiepunten om wonen voor mensen met een beperking te verbeteren*, 2017, p. 5.

25 Committee on Economic Social and Cultural Rights, *General Comment no. 4: The right to adequate housing (art. 11(1) of the Covenant)*, E/1992/23, 1991, para. 7; Committee on Economic Social and Cultural Rights, *General Comment no. 5: Persons with disabilities*, E/1995/22, 1994, para. 33.

Autonomie

Respect voor de persoonlijke autonomie van mensen met een beperking vormt een grondbeginsel van het VN-verdrag handicap. Het VN-verdrag handicap is het eerste mensenrechtenverdrag waarin persoonlijke autonomie als grondbeginsel is opgenomen. Voor mensen met een beperking is autonomie erg belangrijk. Zij moeten in staat gesteld worden om zelf keuzes en beslissingen te nemen die betrekking hebben op hun persoonlijke leven.²⁶ Het beginsel van autonomie hangt samen met artikel 12 VN-verdrag handicap dat de gelijkheid voor de wet van mensen met een beperking erkent. Het erkennen van de handelingsbekwaamheid van mensen met een beperking heeft onder meer tot gevolg dat zij de mogelijkheid krijgen hun keuzes en voorkeuren kenbaar te maken en dat deze ook worden meegenomen in beslissingen die worden genomen, als zij niet in staat zijn volledig zelfstandig deze beslissingen te nemen.²⁷

Persoonlijke autonomie is een van de beginselen die ten grondslag liggen aan artikel 19 VN-verdrag handicap en speelt dus een grote rol in het verwezenlijken van het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij.²⁸ Mensen met een beperking moeten op voet van gelijkheid met anderen kunnen kiezen hoe, waar en met wie ze willen wonen. Dit brengt met zich mee dat speciale woonvoorzieningen waar mensen met een beperking worden gedwongen tot een bepaalde manier van leven en geen vrijheid meer hebben om zelf keuzes te maken niet in lijn zijn met artikel 19 VN-verdrag handicap.²⁹

Gelijkheid

Gelijkheid en non-discriminatie behoren tot de fundamentele beginselen van mensenrechten en zijn opgenomen in alle mensenrechtenverdragen. In het VN-verdrag handicap zijn gelijkheid en non-discriminatie terug te vinden in artikel 3 en artikel 5. Daarnaast wordt door het hele verdrag heen de nadruk gelegd op de gelijkheid van mensen met een beperking. Dit komt omdat mensen met een beperking vaak niet gelijk worden behandeld en dikwijls te maken hebben met discriminatie.³⁰ Mensen met een beperking moeten gelijke kansen krijgen. Dit betekent dat de overheid niet alleen directe discriminatie moet voorkomen, maar ook actief moet zorgen dat gelijke kansen voor mensen met een beperking worden gewaarborgd. Dit kan door te werken aan het wegnemen van stigma's en stereotypen over mensen met een beperking, mensen met een beperking meer te laten participeren en door te werken aan een lokale overheid waar verschillen tussen mensen worden geaccepteerd.³¹

In artikel 19 VN-verdrag handicap komt het belang van gelijkheid ook naar voren. In het artikel staat dat mensen met een beperking het gelijke recht hebben om in de maatschappij te wonen, met dezelfde keuzemogelijkheden als anderen. Verder is het belangrijk dat mensen met een beperking niet worden gediscrimineerd als het gaat om zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij. Artikel 19 staat bijvoorbeeld niet toe dat er alleen in bepaalde gebieden in een gemeente aangepaste woningen worden aangeboden. Door de hele gemeente heen moeten geschikte woningen beschikbaar zijn.³² Daarnaast is het belangrijk dat alle mensen met een

²⁶ V. Della Fina et al. (eds.) 2017, p. 124.

²⁷ CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 80.

²⁸ CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 3.

²⁹ CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 16

³⁰ Committee on the Rights of Persons with Disabilities, *General Comment no. 6 (2018) on equality and non-discrimination*, CRPD/C/GC/6, 2018, para. 7.

³¹ CRPD Committee, CRPD/C/GC/6, para. 10-11.

³² CRPD Committee, CRPD/C/GC/5, para. 34.

beperking toegang hebben tot ondersteuningsvoorzieningen. De criteria die verbonden zijn aan het al dan niet toekennen van voorzieningen moeten dus non-discriminatoir zijn en geen onderscheid maken op basis van bijvoorbeeld leeftijd, geslacht, of geloofsovertuiging.³³

Participatie en Empowerment

Het is belangrijk dat mensen de mogelijkheid hebben mee te doen in de maatschappij en mee te beslissen over zaken die hen aangaan. Het recht op politieke en maatschappelijke participatie is daarom ook een zelfstandig mensenrecht. Daarnaast is participatie verbonden aan veel andere rechten. In het VN-verdrag handicap blijkt het belang van participatie uit de artikelen 4 en 29. Participatie is nodig om de effectiviteit van maatregelen en de waardigheid van de betrokkenen te bevorderen. Het proces om tot een bepaalde beslissing te komen is minstens zo belangrijk als de inhoud van de beslissing. Uit het VN-verdrag handicap blijkt dat er veel waarde gehecht moet worden aan de participatie van mensen met een beperking. Mensen met een beperking moeten betrokken worden bij besluiten die op hen betrekking hebben. *“Niets over ons zonder ons”*.

Bij het verwezenlijken van het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij is het ook belangrijk dat mensen met een beperking kunnen participeren. Artikel 19 verplicht de overheid om maatregelen te nemen die de participatie van mensen met een beperking in de samenleving bevordert. Participatie van mensen met een beperking wordt ook bevorderd door een toegankelijke openbare ruimte. Als mensen met een beperking actief worden betrokken bij de samenleving zal er ook sprake zijn van *empowerment*. *Empowerment* van mensen met een beperking zal ook toenemen als zij actief worden betrokken bij besluiten die op hen betrekking hebben. Bijvoorbeeld als het gaat om het toekennen van een speciale voorziening of als er plannen worden gemaakt om de openbare ruimte toegankelijker te maken.

Rechtsbescherming

Rechtsbescherming is essentieel vanuit het mensenrechtenkader. Burgers moeten de overheid ter verantwoording kunnen roepen voor het beleid dat zij uitvoert. Dit betekent dat de regels duidelijk en toegankelijk moeten zijn, zodat iedereen begrijpt waar hij of zij recht op heeft. Daarnaast is het belangrijk dat besluitvorming transparant is, zodat mensen weten welke afwegingen ten grondslag liggen aan een besluit. Het moet ook duidelijk zijn voor mensen waar zij terecht kunnen met een vraag of een klacht.³⁴ Het beginsel van rechtsbescherming komt ook terug in het VN-verdrag handicap. Artikel 13 waarborgt de toegang tot de rechter en artikel 21 waarborgt het recht op toegang tot informatie.

Om het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij te verwezenlijken, moeten mensen met een beperking toegang hebben tot de benodigde informatie en begrijpen waar ze terecht kunnen. Het is aan de overheid om de ondersteuning te bieden die nodig is. Voorbeelden zijn het aanbieden van informatie, ook digitaal, op een manier die geschikt is voor mensen met verschillende soorten handicaps, of het aanbieden van een cliëntondersteuner bij de aanvraag voor een maatwerkvoorziening. Daarnaast moet worden gewaarborgd dat mensen met een beperking toegang hebben tot procedures waarin ze een besluit kunnen aanvechten.³⁵

33 CRPD Committee, CRPD/C/GC/6, para. 59.

34 College voor de Rechten van de Mens, 2016, p. 35.

35 CRPD Committee, CRPD/C/GC/6, para. 66, 81.

Deel III: Artikel 19 toepassen in de gemeente

In het derde deel van deze handreiking worden handvatten gegeven om artikel 19 VN-verdrag handicap toe te passen in de gemeente. Hierbij zal het BAKT-kader gebruikt worden. Eerst zal kort worden toegelicht wat het BAKT-kader inhoudt en vervolgens zal het BAKT-kader worden toegepast op de in deel I besproken onderdelen van het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij.

Het BAKT-kader³⁶

Beschikbaarheid:

Bij beschikbaarheid draait het erom dat de juiste infrastructuur beschikbaar is om mensenrechten te realiseren. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de aanwezigheid van instellingen, wettelijke regelingen, faciliteiten, goederen en diensten.

Aanvaardbaarheid:

Aanvaardbaarheid betekent dat bij de implementatie van mensenrechten rekening wordt gehouden met de verschillende achtergronden, groepen en culturen in de samenleving. Om een goed beeld te krijgen van wat aanvaardbaar is, is participatie nodig van de inwoners van de gemeente.

Kwaliteit:

Goede naleving van mensenrechten betekent dat de gemeente er zorg voor draagt dat diensten en voorzieningen van goede kwaliteit zijn. Dit geldt niet alleen voor diensten en voorzieningen die de gemeente zelf aanbiedt, maar ook voor diensten en voorzieningen die door private partijen worden geleverd.

Toegankelijkheid:

Toegankelijkheid kent meerdere facetten. Allereerst moeten voorzieningen voor iedereen toegankelijk zijn. Er mag dus geen sprake zijn van discriminatie. Ten tweede moeten voorzieningen ook fysiek toegankelijk zijn. Het derde component is economische toegankelijkheid. Voorzieningen moeten voor iedereen betaalbaar zijn. Als laatste gaat het om de toegankelijkheid van informatie. Inwoners moeten toegang hebben tot informatie over diensten en voorzieningen en moeten deze informatie ook kunnen ontvangen en verspreiden.³⁷

³⁶ College voor de Rechten van de Mens, 2016, p. 21-22.

³⁷ Zie ook: College voor de Rechten van de Mens, *Toegankelijkheid van goederen en diensten. Jaarlijkse rapportage over de naleving van het VN-verdrag handicap in Nederland*, 2019.

Zelf kiezen waar je woont

Beschikbaarheid:

Zelf kunnen kiezen waar je woont is essentieel voor het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij. Om deze keuze te verwezenlijken, moeten er voldoende geschikte woningen beschikbaar zijn in de gemeente. Deze woningen moeten verspreid zijn door de hele gemeente en niet op één locatie worden gebouwd. Vaak zijn er niet voldoende geschikte woningen beschikbaar. Onderzoek heeft aangetoond dat 41 procent van de mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking niet zelf kiest met wie hij of zij woont en 23 procent kiest niet zelf zijn of haar woning.³⁸ Daarnaast blijkt dat de helft van jongeren met een beperking ervaart dat zelfstandig wonen niet goed mogelijk is. Als reden wordt onder andere een gebrek aan geschikte woningen genoemd. Daarnaast komt naar voren dat bij een kwart van de mensen die behoefte heeft aan woningaanpassingen, deze aanpassingen niet aanwezig zijn.³⁹

- **Leg in het woon- en bouwbeleid vast dat er meer woningen moeten komen die geschikt zijn voor mensen met een beperking, rekening houdend met de verschillende behoeftes, en evalueer dit beleid ook**
- **Leg in de Woonvisie vast wat verwacht wordt van woningcorporaties als het gaat om de beschikbaarheid van geschikte woningen voor mensen met verschillende beperkingen**

Voorbeeld: Gemeente Woerden heeft in de “lokale routekaart Woerden inclusief” opgenomen dat woonprojecten uit moeten gaan van inclusie en diversiteit en dat woningen aangepast en levensloopbestendig moeten worden gebouwd.⁴⁰

Aanvaardbaarheid:

Om een aanvaardbaar woningaanbod te creëren is het van belang om te inventariseren waar behoefte aan is in de gemeente. Verschillende groepen in de gemeente zullen verschillende voorkeuren hebben. Ouderen kunnen bijvoorbeeld de voorkeur geven aan een woning in een complex waar ook andere ouderen wonen, terwijl jongeren liever zelfstandig wonen. Het is niet in de geest van het verdrag dat een jongere met een lichamelijke beperking alleen terecht kan in een “seniorenflat”, of dat iemand met een verstandelijke beperking alleen terecht kan in een woongroep.

- **Inventariseer de vraag van mensen met een beperking en het aanbod van geschikte woningen in de gemeente**
- **Ga in gesprek met inwoners met verschillende beperkingen om te achterhalen waar precies behoefte aan is**
- **Betrek inwoners met een beperking bij het maken van beleid op het gebied van wonen**

38 College voor de Rechten van de Mens, *Inzicht in inclusie II. Participatie van mensen met een beperking op het gebied van wonen, deel uitmaken van de maatschappij, onderwijs en werk*, September 2018, p. 28.

39 Ieder (in), MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid, Patiëntenfederatie Nederland, *Meldactie wonen 2016. Met 7 aanbevelingen om zelfstandig wonen voor mensen met een beperking te verbeteren*, 2016 (herdruk 2017), p. 21-22, 50-51.

40 College van burgemeester en wethouders, *Lokale routekaart Woerden inclusief*, raadsinformatiebrief 17R.00280, 9 mei 2017, p. 76.

Voorbeeld: Als er een nieuwe woonwijk wordt gebouwd in de gemeente Katwijk, wordt bij het ontwerp van de woonwijk rekening gehouden met mensen met een beperking.⁴¹

Kwaliteit:

Als de gemeente overgaat tot het bouwen van aangepaste woningen in de gemeente, moeten deze van goede kwaliteit zijn. Ook als de gemeente de bouw van deze woningen aanbesteedt, moet een goede kwaliteit worden gegarandeerd. Uit enquêtes met mensen met een beperking komen verschillende knelpunten naar voren. Voor mensen in een rolstoel is het bijvoorbeeld in verband met brandveiligheid niet wenselijk als zij alleen op een hogere verdieping kunnen wonen.⁴²

- **Bevorder het bouwen van toegankelijke woningen in de gemeente⁴³**
- **Maak bij aanbesteding duidelijke afspraken over de kwaliteit en toegankelijkheid van de te bouwen woningen**
- **Controleer of private partijen zich aan de kwaliteitseisen houden**

Voorbeeld: Bij het bouwen kan de Integrale Toegankelijkheid standaard 2018 gebruikt worden. De ITstandaard 2018 biedt richtlijnen voor ontwikkelaars, architecten en bouwers als het gaat om toegankelijk bouwen.⁴⁴ Een ander hulpmiddel dat gebruikt kan worden is het Handboek voor Toegankelijkheid.

Toegankelijkheid:

Verschuillende factoren zijn van belang als het gaat om toegankelijkheid. Het is niet voldoende als de gemeente aangepaste woningen beschikbaar stelt. Er moet rekening gehouden worden met de sociaaleconomische positie van de inwoners met een beperking, zodat ook voor de mensen die minder geld te besteden hebben een geschikte woning beschikbaar kan komen. Daarnaast moeten mensen met een beperking ingelicht worden over de beschikbaarheid van deze woningen. Deze informatie moet voor iedereen ongeacht de beperking begrijpelijk zijn.

- **Zorg voor een gevarieerd aanbod van aangepaste woningen**
- **Zorg voor goede informatievoorziening over het aanbod van geschikte woningen**
- **Begeleid inwoners met een beperking in hun zoektocht naar een geschikte woning in de gemeente**

Voorbeeld: Zet wooncoaches in die mensen met een beperking kunnen begeleiden in hun zoektocht naar een woning. De gemeente Amsterdam heeft bijvoorbeeld wooncoaches voor 65+ers die hulp nodig hebben bij het vinden van een aangepaste woning.⁴⁵

41 Inclusionlab, *Meest toegankelijke gemeente 2018. Verdiepingsonderzoek*, 2018, p. 73.

42 Ieder(in), MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid, Patiëntenfederatie Nederland, *Leven is wonen. 60 interviews met mensen met een beperking, chronische ziekte of psychische aandoening*, 2014 (herdruk 2017), p. 48-49.

43 Zie ook het actieplan toegankelijkheid voor de bouw (Brief van de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, Actieplan toegankelijkheid voor de bouw, 18 januari 2018).

44 <http://www.pbtconsult.nl/internationale-toegankelijkheidsstandaard-2018-itstandaard> (laatst bezocht: 4 maart 2020).

45 <https://www.amsterdam.nl/bestuur-organisatie/organisatie/ruimte-economie/wonen/ouderenhuisvesting/> (laatst bezocht: 4 maart 2020).

Voldoende ondersteuning

Beschikbaarheid:

Veel mensen met een beperking zijn niet in staat om zelfstandig te wonen zonder de aanwezigheid van hulpmiddelen. Gemeenten hebben de taak om vanuit de Wmo 2015 maatwerkvoorzieningen aan te bieden aan personen met een beperking om zelfredzaamheid en participatie te bevorderen.⁴⁶ Gemeenten hebben veel beleidsvrijheid en bepalen zelf wie in aanmerking komt voor ondersteuning. Wel zijn gemeenten vanuit de Wmo 2015 verplicht om een periodiek plan te maken waarin het te voeren beleid wordt vastgelegd.⁴⁷ Door de ratificatie van het VN-verdrag handicap zijn gemeenten ook verplicht om in dit plan aandacht te besteden aan de manier waarop de gemeente uitvoering geeft aan het verdrag.⁴⁸ Artikel 19 VN-verdrag handicap dient in het plan voor maatschappelijke ondersteuning meegenomen te worden. In een onderzoek van de Nederlandse vereniging voor rekenkamers en rekenkamercommissies komt naar voren dat nog niet alle gemeenten aan de slag zijn gegaan met het uitvoeren van het VN-verdrag handicap.⁴⁹

- **Verwerk artikel 19 VN-verdrag handicap in het Wmo-plan**
- **Inventariseer de zorgvraag van mensen met een beperking in de gemeente zodat er geen tekort aan voorzieningen ontstaat**
- **Stel niet te strenge eisen aan het in aanmerking komen voor een voorziening. Houd rekening met de persoonlijke omstandigheden van de aanvrager**

Voorbeeld: De gemeente Kampen heeft een omgekeerde verordening sociaal domein vastgesteld. Door de verordening zijn de regels niet langer leidend, maar staat de hulpvraag centraal.⁵⁰

Aanvaardbaarheid:

Het toekennen van voorzieningen vanuit de Wmo 2015 moet aanvaardbaar zijn. Er moet rekening gehouden worden met de specifieke wensen van het individu. Vanuit de Wmo 2015 moet de gemeente in samenspraak met de aanvrager onderzoeken wat de mogelijkheden zijn. Daarbij moet het persoonlijk plan van de aanvrager ook worden meegenomen als dit is ingediend.⁵¹ Uit de praktijk blijkt dat burgers die een voorziening aanvragen bij de gemeente vaak het idee hebben dat er niet naar hen geluisterd wordt. Zij ervaren het als een eenzijdig gesprek waarin de inbreng van de aanvrager niet serieus wordt genomen. Daarnaast ervaren burgers ook knelpunten als de voorziening is toegekend, omdat zij niet worden betrokken bij de uitvoering van de specifieke voorziening (bijvoorbeeld een traplift).⁵²

- **Neem de voorkeuren van de aanvragen serieus en maak, indien nodig, duidelijk waarom sommige voorkeuren niet kunnen worden gehonoreerd en op welke manier een afweging is gemaakt.**
- **Luister naar de aanvrager en vraag waar behoefte aan is. Zet de aanvrager centraal**
- **Betrek de aanvrager bij de uitvoering van de voorziening**

46 Artikel 2.1.1 sub a Wet maatschappelijke ondersteuning 2015.

47 Zie artikel 2.1.2 lid 1 Wet maatschappelijke ondersteuning 2015.

48 Artikel 2.1.2 sub h Wet maatschappelijke ondersteuning 2015.

49 Nederlandse vereniging voor rekenkamers en rekenkamercommissies, *Beleidsscan VN-verdrag handicap*. NVRN DOEMEE onderzoek 2019, een onderzoek naar inclusiebeleid in 47 gemeenten, september 2019.

50 https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Kampen/CVDR613835/CVDR613835_1. (laatst bezocht: 4 maart 2020).

51 Artikel 2.3.2 Wet maatschappelijke ondersteuning (2015).

52 De nationale ombudsman, *Zorgen voor burgers. Onderzoek naar knelpunten die burgers ervaren bij de toegang tot zorg*, 14 mei 2018 (2018/030), p. 19-20.

Voorbeeld: De gemeente Maastricht heeft een training ontworpen waarin mensen met een beperking worden opgeleid tot co-trainer en in gesprek gaan met ambtenaren over wat zij kunnen verbeteren in hun communicatie met mensen met een beperking.⁵³

Kwaliteit:

De goederen en diensten die door de gemeente als ondersteuning worden aangeboden moeten van goede kwaliteit zijn. Zij moeten ook aanpasbaar zijn aan de verschillende omstandigheden van burgers, zoals religie, leeftijd en gezinssamenstelling. Uit verschillende interviews is gebleken dat het bij de uitvoering van een aanpassing vaak ontbreekt aan deskundigheid. Aannemers hebben niet altijd voldoende kennis en inzicht om het maatwerk te leveren dat nodig is.⁵⁴ Daarnaast heeft het College signalen gekregen dat er soms ook wordt getwijfeld aan de deskundigheid van degene die beslist op een Wmo aanvraag. Burgers hebben het idee dat het degenen die beslissen over een aanvraag vaak ontbreekt aan kennis van zowel wet- en regelgeving als de beperking en gevolgen die de beperking heeft. De professionals zelf voelen zich vaak gebonden aan regels, budgetten en verantwoordelijkheden waardoor ze weinig speelruimte hebben. Uit angst om de regels te overtreden worden deze vaak strikt toegepast als een aanvraag voor een voorziening vragen oproept.⁵⁵

- **Zorg dat degenen die beslissen over een Wmo aanvraag voldoende kennis hebben van wet- en regelgeving en de persoonlijke situatie van de aanvrager**
- **Geef speelruimte aan degenen die beslissen om meer ruimte te bieden voor maatwerk**
- **Huur alleen externe partijen in die voldoende deskundigheid bezitten**

Voorbeeld: In Den Haag is een ervaringsdeskundige aangesteld als Wmo-specialist.⁵⁶ De 'omgekeerde verordening sociaal domein' van de gemeente Kampen maakt het mogelijk dat de zoektocht naar een passende oplossing centraal staat en dat de regels niet in de eerste plaats leidend zijn.⁵⁷

Toegankelijkheid:

Als het gaat om de toegankelijkheid van voorzieningen, is van belang dat er voldoende informatie beschikbaar is over het aanvragen van voorzieningen en de te volgen procedure. Uit verschillende onderzoeken is naar voren gekomen dat aanvragers moeilijk de weg weten te vinden naar de plek waar zij de aanvraag kunnen indienen.⁵⁸ De gemeente heeft op grond van de Wmo 2015 de verplichting om een onafhankelijke cliëntondersteuner aan te bieden die kan helpen bij het

53 <https://maastrichtvooriedereen.nl/wat-doen-wij/inspiratiesessie-bejegening/> (laatst bezocht: 4 maart 2020).

54 Ieder(in), MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid, Patiëntenfederatie Nederland, 2014 (herdruk 2017), p. 48.

55 De nationale ombudsman, 2018 (2018/030), p. 25-26.

56 VNG, Dwarslaesie Organisatie Nederland, Spierziekten Nederland, Ieder(in), NVDG, *Toegang to hulpmiddelen voor mensen met een complexe hulpvraag. Tips en aanbevelingen voor Wmo-consulenten, aanvragers en zorgprofessionals voor het doeltreffend(er) en snel(ler) afhandelen*, juli 2018, p. 6.

57 https://decentrale.regelgeving.overheid.nl/cvdr/xhtmloutput/Historie/Kampen/CVDR613835/CVDR613835_1.html (laatst bezocht 4 maart 2020).

58 Sociaal Cultureel Planbureau, *Veranderde zorg en ondersteuning voor mensen met een beperking. Landelijke evaluatie van de hervorming langdurige zorg*, juni 2018, p. 115-116.

aanvragen van voorzieningen. Veel mensen zijn echter onbekend met de beschikbaarheid van onafhankelijke cliëntondersteuning.⁵⁹ Mensen met een beperking die deze ondersteuning juist goed kunnen gebruiken, weten die vaak niet te vinden.⁶⁰

Daarnaast twifelen burgers aan de deskundigheid en de onafhankelijkheid van de cliëntondersteuner, omdat deze bijvoorbeeld ook werkzaam is bij de gemeente en meewerkt aan de indicatiestelling van de aanvrager.⁶¹

- ***Maak de procedure om voorzieningen aan te vragen toegankelijk voor alle inwoners***
- ***Geef inwoners informatie over de procedure, de plek waar een aanvraag kan worden ingediend en de beschikbaarheid van cliëntondersteuning***
- ***Waarborg de onafhankelijkheid van cliëntondersteuners***

Voorbeeld: De gemeente Rotterdam heeft een vliegende brigade voor mensen die zelf niet naar het loket kunnen komen.⁶² De gemeente Goes heeft een workshop aangeboden aan ambtenaren om het gebruik van makkelijke taal in brieven te bevorderen.⁶³

3.4 Toegankelijkheid openbare ruimte

Beschikbaarheid:

Om het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij te realiseren, is de beschikbaarheid van aangepaste woningen en hulpmiddelen voor het zelfstandig wonen niet voldoende. Daarnaast moet de openbare ruimte toegankelijk zijn voor mensen met een beperking, zodat zij volledig in de maatschappij kunnen participeren. Dit betekent dat algemene voorzieningen ook beschikbaar en bereikbaar zijn voor mensen met een beperking. Denk aan bibliotheken, openbaar vervoer, winkels, musea, scholen, websites en apps. Mensen met een beperking doen dikwijls minder aan bijvoorbeeld sport, cultuur en vrijwilligerswerk dan mensen zonder een beperking, terwijl zij wel graag meer zouden willen participeren.⁶⁴ Mensen met een lichamelijke beperking ervaren de grootste achterstand ten opzichte van mensen zonder een beperking als het gaat om participatie in de samenleving.⁶⁵

- ***Besteed in het Wmo-plan aandacht aan artikel 19 VN-verdrag handicap op het gebied van toegankelijkheid van de openbare ruimte en participatie in de samenleving***
- ***Ga in gesprek met organisaties in de gemeente, zoals sportclubs, bibliotheken en winkels, en moedig hen aan om rekening te houden met mensen met een beperking***
- ***Leg vast dat evenementen die in de gemeente worden georganiseerd toegankelijk moeten zijn voor mensen met een beperking***

59 Zie de campagne over cliëntondersteuning 'Co' <<https://www.clientondersteuning.co.nl/via-gemeente/>>

60 Sociaal Cultureel Planbureau, juni 2018, p. 121.

61 De nationale ombudsman, 2018 (2018/030), p. 22.

62 Vereniging Nederlandse Gemeenten, *Posters 25 koplopergemeenten*, 2018, p. 15 (poster Rotterdam).

63 Inclusionlab, 2018, p. 33.

64 Sociaal cultureel planbureau, *Zicht op de Wmo 2015. Ervaringen van melders, mantelzorgers en gespreksvoerders*, oktober 2017, p. 209-211.

65 College voor de Rechten van de Mens, september 2018, p. 27.

Voorbeeld: De gemeente Utrecht reikt elk jaar de toegankelijkheidsprijs uit aan een instelling die subsidie ontvangt van de gemeente.⁶⁶ De gemeente Leiden heeft een prikkelarme kermis en een prikkelarm concert georganiseerd.⁶⁷

Aanvaardbaarheid:

Een toegankelijke openbare ruimte kan niet worden gerealiseerd zonder de medewerking van ervaringsdeskundigen. Niet alle beperkingen zijn hetzelfde en dus moet er rekening gehouden worden met verschillende obstakels waar mensen tegenaan kunnen lopen in de openbare ruimte. Deze obstakels kunnen zowel fysiek als sociaal zijn. Onderdeel van een toegankelijke openbare ruimte is ook dat mensen met een beperking worden meegenomen in besluitvorming en politiek kunnen participeren. Veel mensen met een beperking zijn niet bekend met de inspraakorganen in het sociaal domein. Daarnaast is er sprake van geringe politieke participatie.⁶⁸

- **Stel een toetsingscommissie met ervaringsdeskundigen in die bouwplannen toetst op toegankelijkheid**
- **Informeer mensen met een beperking over de mogelijkheden om te participeren in inspraakorganen en op het politieke vlak⁶⁹**

Voorbeeld: In de gemeente Hardenberg wordt inbreng van ervaringsdeskundigen gevraagd bij de planontwikkeling voor aanleg, nieuwbouw, verbouw en herinrichting van sportaccommodaties.⁷⁰

Kwaliteit:

Een toegankelijke openbare ruimte moet niet alleen beschikbaar zijn voor mensen met een beperking, maar moet ook leiden tot de inclusie en participatie van mensen met een beperking in de gemeente. Meetellen in de samenleving en kunnen participeren zijn belangrijk voor de kwaliteit van leven.⁷¹ Mensen met een beperking verkeren in een achterstandspositie ten opzichte van mensen zonder een beperking als het gaat om maatschappelijke participatie. Ook na het ontvangen van ondersteuning vanuit de Wmo 2015 beoordelen zij de mogelijkheid tot participatie in de maatschappij met een magere voldoende.⁷² Daarnaast geeft een deel aan dat zij zich niet gezien voelen in de samenleving.⁷³ Eenzaamheid is ook een veelvoorkomend verschijnsel onder mensen met een beperking. Het komt voornamelijk voor onder mensen die alleen wonen, jonge mensen en mensen met een laag inkomen.⁷⁴

- **Creëer ontmoetingsplekken voor buurtbewoners om de sociale integratie van mensen met een beperking in de buurt te bevorderen**
- **Ga in gesprek met inwoners met een beperking om te achterhalen hoe zij zouden willen participeren en faciliteer voorzieningen om dit mogelijk te maken**
- **Organiseer bijeenkomsten om stigma's en vooroordelen tegen te gaan. Uitgangspunt is: "Iedereen doet mee"**

66 <https://www.utrecht.nl/zorg-en-onderwijs/samenleven-welzijn/utrecht-voor-iedereen/toegankelijk/toegankelijkheidsprijs/> (laatst bezocht: 4 maart 2020).

67 Vereniging Nederlandse Gemeenten, *Posters 25 koplopergemeenten*, 2018, p. 6 (poster Leiden).

68 Sociaal cultureel planbureau, oktober 2017, p. 207-208.

69 Zie ook artikel 29 Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap.

70 Inclusionlab, 2018, p. 63.

71 Sociaal cultureel planbureau, oktober 2017, p. 214-215.

72 Sociaal cultureel planbureau, oktober 2017, p. 219.

73 Sociaal cultureel planbureau, oktober 2017, p. 221-223.

74 Sociaal cultureel planbureau, oktober 2017, p. 199-202.

Voorbeeld: De gemeente Apeldoorn lanceerde de campagne “Welkom in de Woonomgeving” die erop is gericht om de acceptatie van mensen met een psychische kwetsbaarheid in de buurt te bevorderen.⁷⁵ In de gemeente Goes heeft elk dorp en wijk een eigen buurthuis en zijn er veel wijk- en dorpsinitiatieven.⁷⁶

Toegankelijkheid:

De openbare ruimte moet niet alleen open worden gesteld voor mensen met een beperking, maar ook daadwerkelijk fysiek toegankelijk en bereikbaar zijn. Met name alleenstaande ouderen en mensen met een lichamelijke beperking ervaren knelpunten als het gaat om de bereikbaarheid van voorzieningen. De huisartsenpost is voor veel mensen met een beperking bijvoorbeeld slecht bereikbaar.⁷⁷ Slechts een derde van de mensen met een lichamelijke beperking ervaart het openbaar vervoer, sport- en verenigingsgebouwen en uitgaansgelegenheden als vrijwel altijd toegankelijk.⁷⁸ Om de toegang tot informatie te bevorderen, is het belangrijk dat websites en apps toegankelijk zijn voor mensen met een beperking.⁷⁹ Veel informatie is tegenwoordig alleen digitaal te verkrijgen. Voor de participatie van mensen met een beperking is het belangrijk dat ook op andere manieren toegang tot deze informatie is gegarandeerd.

- **Bevorder de toegankelijkheid van voorzieningen, bijvoorbeeld door goede OV verbindingen en voetpaden die ook toegankelijk zijn voor mensen met een beperking**
- **Test de toegankelijkheid in de gemeente en maak daarbij gebruik van ervaringsdeskundigheid⁸⁰**
- **Stimuleer winkels en (horeca)bedrijven om toegankelijk te worden voor mensen met een beperking**
- **Zorg dat websites/apps van de gemeente en bedrijven toegankelijk worden gemaakt en eis bij aanbesteding van nieuwe websites/apps dat deze toegankelijk zijn voor mensen met een beperking**

Voorbeeld: Maak gebruik van een keuringsteam dat toetst of openbare gebouwen in de gemeente toegankelijk zijn. Een ander hulpmiddel is de richtlijn toegankelijkheid van CROW. Deze richtlijn bevat richtlijnen voor het toegankelijk inrichten van de openbare ruimte.⁸¹ Creëer een website of app met informatie over toegankelijke locaties in de gemeente en met informatie voor ondernemers en inwoners.⁸²

75 <https://vng.nl/onderwerpenindex/maatschappelijke-ondersteuning/beschermd-wonen-maatschappelijke-opvang-ggz/nieuws/inspirerende-aanpak-acceptatie-clienten-beschermd-wonen> (laatst bezocht: 4 maart 2020).

76 Inclusionlab, 2018, p. 47.

77 Ieder(in), MIND Landelijk Platform Psychische Gezondheid, Patiëntenfederatie Nederland, 2016 (herdruk 2017), p. 28.

78 College voor de Rechten van de Mens, September 2018, p. 27.

79 Zie ook: College voor de Rechten van de mens, 2019.

80 Zie bijvoorbeeld: <https://vng.nl/artikelen/de-toegankelijkheid-testen-vanuit-menselijk-oogpunt> (laatste bezocht: 21 april 2020).

81 <https://www.crow.nl/publicaties/richtlijn-toegankelijkheid> (laatst bezocht: 4 maart 2020).

82 <https://toegankelijkestad.zwolle.nl/> (laatst bezocht: 4 maart 2020); <http://bredavooriedereen.nl/doet-u-mee/#ondernemer> (laatst bezocht: 4 maart 2020).